

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2015 metai

2

LI

Vilnius 2016

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2015

2

Vilnius 2016

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2015

2

Vilnius 2016

UDK 947.45
Li 237

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

PAGAL VALSTYBINĘ LITUANISTINIŲ TYRIMŲ IR SKLAIDOS
2016–2024 METŲ PROGRAMĄ

Projekto finansavimo sutartis Nr. LIP-074/2016

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Elmantas MEILUS (pirmininko pavaduotojas)
Lietuvos istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Gintautas SLIESORIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Darius STALIŪNAS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Šiaurės Rytų institutas Liuneburge

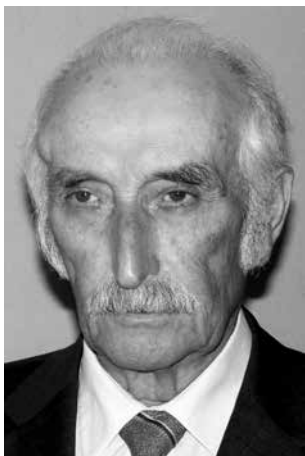
Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2016
© Straipsnių autoriai, 2016

IN MEMORIAM

ROMUALDAS FIRKOVIČIUS (1933 02 24–2015 11 17)

Neišvengiamai ateina laikas, kai vienas po kito išeina žmonės, su kuriais teko maloniai bendrauti ne vieną dešimtmetį, kartu ieškoti racionalių Lietuvos istorijos šaltinių rengimo spaudai ir leidybos problemų sprendimų ar tiesiog kalbėtis įvairiais aktualiais klausimais. Vienas iš jų – garsios karaimų mokslininkų giminės atstovas, kolega, archyvistas, paleografas Romualdas Firkovičius, apie kurį dar taip neseniai rašiau jo 70 metų jubiliejaus proga¹, kai ir išvardijau daugumą jo darbų. O 80-ojo jubiliejaus proga jo gyvenimo kelią apžvelgė ir jam kaip mokslininkui daug gražių žodžių išsakė jo brolio žmona dr. Halina Kobeckaitė².

Romualdas Firkovičius mokėsi gimtuosiuose Trakuose, studijavo Vilniaus universitete istoriją, po studijų 1958 m. pradėjo dirbti Centriniam valstybiniame istorijos archyve Vilniuje (dabar – Lietuvos valstybės istorijos archyvas). 30 metų gyveno benediktinių vienuolyno prie Šv. Kotrynos bažnyčios celėje nesiskųdamas, nors sąlygos turbūt buvo blogesnės nei vienuolių XVIII a. Vienų atostogų metu aplankė protėvių žemę Kryme, ieškodamas Firko giminės šaknų.

Dirbdamas archyve pradėjo skelbti straipsnius periodikoje, specialiuose kultūros ir kraštotyros leidiniuose apie dvarus ir didikų (grafų Tiškevičių, Gorskių) gimines, paskelbė M. K. Čiurlionio ir M. K. Oginskio laiškus, domėjosi Lietuvos karaimų istorija, kaupė su ja susijusius dokumentus, paskelbė keletą straipsnių šia tema.

¹ *Lietuvos istorijos metraštis. 2003 metai, 1*, 2004, p. 239–242.

² *Mokslo Lietuva*, 2013 04 18, nr. 8(406).

1972–1992 m. R. Firkovičius dirbo Paminklų konservavimo institute (PKI), rinko medžiagą ir rašė trumpas istorines architektūros paminklų (dabar sakytume – paveldo objektų) charakteristikas, kurios panaudotos rengiant „Kultūros paminklų enciklopediją“, nors pagrindinė medžiaga liko mašinraščiuose. Buvo surinkęs Lietuvos bažnyčių vizitacijos aktų ir inventorių bibliografiją, labai reikalingą tyrinėjant paveldo objektus. Ja ilgą laiką naudojosi Paminklų konservavimo instituto istorikai ir menotyrininkai. Tačiau Lietuvos valstybės istorijos archyve sudarius bažnytinių fondų rodykles, šis jo darbas tapo nebeaktualus, pagaliau nebeliko ir PKI. Remdamasis vien archyvų dokumentais, 1989–1992 m. jis parašė visų Vilniaus bažnyčių istorijas, kurios irgi nebuvo išleistos, uždarius PKI jos turėjo atitekti Paveldo departamentui („Katalikų bažnyčių ir vienuolynų XIII–XX a. istorijos apybraižų“ kompiuterinę kopiją galima rasti Lietuvos istorijos instituto rankraštyne).

Laisvalaikį Romualdas skyrė istorijos šaltinių studijavimui, rankraščių rengimo leidybai problemoms. Kartu su Vytautu Raudeliūnu (1930–2002) parengė ir išleido „Biržų dvaro teismo knygų“ 1620–1745 m. tomą, su juo rengė leidinį „Žagarės dvaro teismo knygos, 1670–1751“ (išleistas 2003 m.).

1975 m. Valstybiniame istorijos archyve (dabar – Lietuvos valstybės istorijos archyvas) peržiūrėjo Lietuvos Metrikos mikrofilmus ir Paminklų konservavimo instituto tyrėjų istorikų poreikiams sudarė „Vilniaus miesto architektūros ir istorijos paminklų dokumentinės medžiagos aprašą“ (mašinraštis saugomas Lietuvos istorijos instituto rankraštyne). Tais pačiais metais iš Lietuvos Metrikos mikrofilmų sudarė Lietuvos miestelių dokumentų bibliografiją (mašinraštis saugomas Lietuvos istorijos instituto rankraštyne).

Atkūrus nepriklausomybę ir vykstant paveldo įstaigų reorganizacijai, tuometiniam Lietuvos istorijos instituto direktoriui Vytautui Merkiui pakvietus, R. Firkovičius perėjo dirbti į instituto Archeografijos skyrių. Čia redagavo tęstinio leidinio „Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai“ 1–7 tomus, „Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacijos 1782 m.“ dokumentus lenkų kalba, parengė spaudai „Breslaujos dekanato 1782–1783 m. vizitacijos dokumentus, kelias Lietuvos Metrikos knygas (Nr. 1 (1380–1584), Nr. 8 (1499–1514), Nr. 52 (1569–1570), Nr. 556 (1791–1792); drauge su šio nekrologo autoriumi). 1997 m. R. Firkovičius apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi, 1998 m. – drauge su kolegomis – įvertintas Lietuvos mokslo premija.

Iki gyvenimo pabaigos R. Firkovičius domėjosi kolegų darbais, istorijos šaltinių skelbimo klausimais, visada mielai konsultuodavo jaunesnius kolegas, skelbiančius dokumentus lenkų kalba. Buvo puikus, nuoširdus, labai kuklus žmogus, visą gyvenimą stengęsis, kiek leido jo profesija, padėti kolegoms ir visiems, ieškantiems kokių nors specifinių žinių archyvuose ar mokslo leidiniuose. Jo kvalifikuotai parengtais, redaguotais ir išleistais šaltiniais naudosis ne viena tyrinėtojų karta, o rankraštyne likę darbai jaunesnės kartos mokslininkų bus įvertinti ir pateikti platesniam kvalifikuotų žinių ištroškusios visuomenės ratui.

Algirdas Antanas Baliulis

*„Liksime savo tautinio mentaliteto rėmuose ir
savo kraštui dabar jau atvirais patriotais“*

ALDONA GAIGALAITĖ (1927 06 15–2015 11 22)

2015 m. lapkričio 22 d. Lietuvos istorijos mokslas neteko dar vienos „slaptos romantikės“. Vilniuje mirė mokslininkė profesorė Aldona Gaigalaitė. Kaip ir visa jos karta, mokslininkė brendo ir susiformavo sovietinės okupacijos laikotarpiu, tačiau moksliniuose darbuose bei pedagoginėje veikloje darbe ji išsaugojo lietuviškumą ir siekį tarnauti Lietuvai.

Istorikė gimė 1927 m. birželio 15 d. Gaižūnų kaime (Pakruojo raj., Joniškio apskr.) pasiturinčio (tėvai turėjo 34,6 ha žemės) ūkininko šeimoje. Baigusi Rimkūnų pradžios mokyklą, 1939–1946 m. mokėsi Linkuvos gimnazijoje. Ją baigusi, iškart pradėjo studijuoti Vilniaus pedagoginiame institute istoriją ir ketino tapti mokytoja. Baigusi studijas 1950 m. kaip labai gabi ir pažangi absolventė buvo nukreipta į Šiaulių mokytojų institutą dirbti dėstytoja. Po metų (1951 m.) buvo pakviesta į Lietuvos TSR istorijos institutą aspirantūros studijoms. A. Gaigalaitė rašo savo atsiminimuose: „Išvykau į Vilnių. Išlaikiau egzaminus ir nuo 1951 m. lapkričio 1 d. tapau visiškai žalia pretendente į mokslininkus. [...] Tuo metu Lietuvos istorija buvo velkama marksistiniais marškinėliais. [...] Taigi, gavau „aktualią temą“ – darbininkų judėjimas Lietuvoje pasaulinės ekonominės krizės metais, ir vadovą Akademijos viceprezidentą, Istorijos instituto direktorių, prof. J. Žiugždą.“¹

1955 m. apgynusi istorijos kandidato disertaciją ir išleidusi pagal ją parengtą knygą², mokslinį darbą tęsė institute, kurio pavadinimas nuo 1952 m. ne kartą keitėsi (Istorijos, Istorijos ir teisės, vėl Istorijos). Dirbo Istorijos, o po 1957 m. pertvarkos – Istorijos po

¹ A. Gaigalaitė, *Iš save ir istoriją pažvelgus*, Vilnius, 2002, p. 15–16.

² A. Gaigalaitė, *Darbininkų judėjimo pakilimas Lietuvoje 1929–1934 metais*, Vilnius, 1957.

Spalio revoliucijos sektoriuose, jaunesniosios, nuo 1961 m. – vyresniosios bendradarbių pareigose. Nuo 1960 m. šalia pagrindinių pareigų buvo sektoriaus vadovė, pakeitusi žymų Juožą Jurginį. Pažymėtina, kad kartu sektoriuje dirbo tokie mokslininkai kaip Leonas Mulevičius, Vytautas Merkys, Emilija Griškūnaitė, Petronėlė Žostautaitė ir kt.

Kaip mokslinių darbų rengimo vadovė A. Gaigalaitė dirbo su aspirantais L. Truska, V. Sudeika, N. Kuncyte, A. Blažiene, V. Mančinsku. Pradėjusi dirbti sektoriuje, pirmiausia kaip tyrinėtoja buvo įtraukta į Lietuvos TSR istorijos šaltinių III ir IV tomų rengimą³: atrinkinėjo medžiagą, rašė dokumentų anotacijas, komentarus, dirbo kaip redakcinės kolegijos narė. Pažymėtina, kad nepaisant užduoties, jog dokumentai turi parodyti, kad „tikras“ / organiškas Lietuvos valstybingumas buvo atkurtas tarybine versija, – rinkiniuose atsirado ir iki šiol labai svarbių dokumentų, padedančių suvokti Lietuvos valstybingumo raišką, visuomenės situaciją iki 1940 m. Tarp tokių pirmiausia paminėtinas ir 1918 m. vasario 16 d. aktas, skelbtas, aišku, pasitelkus tam tikrą marksistinio vertinimo versiją. Dėl jo mokslininkei teko aiškintis ne tik sovietinių akademinų struktūrų biurokratams, bet ir ideologinių bei saugumo struktūrų klerkams. Jau tada pasireiškė A. Gaigalaitės gebėjimas suvaldyti situaciją, neatsisakant esminių dalykų. Panašūs atvejai jos biografijoje dar ne sykį kartojosi. Bene ryškiausias iš jų – jos monografijos „Klerikalizmas Lietuvoje 1917–1940 metais“⁴ istorija. Kolegų istorikų prikalbinta ir profesionalių istorikų teigiamų knygos recenzijų įtikinta ji bandė šį darbą ginti kaip to meto daktarinę disertaciją. Tačiau gynimo metu nusvėrė tuometinio Partijos istorijos instituto darbuotojo, seno revoliucionieriaus, komunisto atsiliepimas, kuriame autorė buvo apkaltinta antimarksizmu, nemokslišku. Kaip prisimena V. Merkys „[...] įsimaišė Boleslovas Baranauskas, revoliucionierius, buvęs slaptas LKP Šiaulių apskrities sekretorius. [...] Taigi, šis „draugas“, kuris neturėjo nei mokslinio laipsnio, nei vardo, sukūrpė didelės apimties raštą, kuriuo disertantę triuškinu daugiausia už ideologines klaidas“⁵. Nors iki galutinio darbo svarstymo ir įvertinimo galėjo pakeisti tam tikras teksto vietas pagal revoliucionieriaus pageidavimus, ji to nedarė ir liko prie savo teiginių. To meto Lietuvos istorikų aplinkoje tai buvo išskirtinis įvykis ir labai drąsus poelgis, kuriuo, kaip prisimenu, ypač žavėjosi jos studentai Vilniaus pedagoginiame institute.

Grįžtant prie darbo institute, krenta į akis A. Gaigalaitės atliktų tyrimų tematikos įvairovė: Klaipėdos krašto istorija, kaimas ir dvaras, Lietuvos Respublikos ūkis, santvarka, kultūros raida, politinių partijų, katalikų Bažnyčios istorija, valstybės santykiai su kitoimis šalimis, lietuvių tautinis judėjimas, lietuviškos istoriografijos būklės vertinimai. Kaip

³ *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, t. 3: *Lietuvos darbo žmonių kova dėl tarybų valdžios 1917–1919 m.*, sud. O. Adomonienė, A. Gaigalaitė, Vilnius, 1958, 327 p.; *Lietuvos TSR istorijos šaltiniai*, t. 4: *Lietuva buržuazijos valdymo metais (1919–1940)*, sud. ir sk. red. J. Marcinkevičius ir A. Gaigalaitė, Vilnius, 1961, 863 p.

⁴ A. Gaigalaitė, *Klerikalizmas Lietuvoje 1917–1940*, Vilnius, 1970.

⁵ V. Merkys, *Atminties prošvaistės. Atsiminimai*, Vilnius, 2009, p. 233–234.

patvirtina jos darbų rodyklė⁶, ji rašė daug – mokslinius ir enciklopedinius straipsnius, rengė dokumentų publikacijas, chrestomatijas ir vadovėlius mokykloms.

Minėtos temos bei darbai (vadovėliai, chrestomatijos, studijų ir mokymo priemonės) liko jos tyrimų bei veiklos akiraityje ir 1969 m. atsisveikinus su Istorijos institutu bei perėjus dirbti į Vilniaus pedagoginį institutą / universitetą 1969–1994 m. Tiesa, čia istorijos tyrinėtojo laiką reikėjo dalytis su pedagogine ir administracine veikla. Dirbo docentės, profesorės, Lietuvos istorijos katedros vedėjos pareigose. Beje, A. Gaigalaitei 1982 m. buvo suteiktas, kad ir neapgynus daktaro disertacijos, profesorės vardas. Tai buvo retas atvejis, iš dalies liudijantis jos didelius pedagoginius gebėjimus kuo greičiau perteikti mokslinių tyrimų rezultatus studijuojantiems. Manau, kad to iš jos galėtų pasimokyti ir nūdienos tyrinėtojai, dėstytojai, profesoriai. Tarp studentų garsėjo kaip novatorė. Pavyzdžiui, ji buvo pagrindinė Lietuvos kultūros istorijos kurso iniciatorė. 1976–1982 m. nė viena kita aukštoji mokykla, rengusi istorikus, tokio spec. kurso neturėjo. Buvo puiki mokslinių darbų vadovė, nes studentams siūlė net viso mokslinių istorijos tyrimų diskurse originalias, „nenuvalkiotas“ temas. Tokias, kurias galėjai atskleisti tik dirbdamas archyve. Mokėjo puikiai perteikti mokslinio darbo rengimo metodiką. Jos dėka ne vienas instituto ar universiteto absolventas pasirinko istoriko tyrinėtojo kelią.

A. Gaigalaitei „instituto / universiteto“ laikotarpis buvo ypač produktyvus. Ji paskelbė daugiau kaip 200 mokslo ir mokslo populiariamųjų darbų: monografių, vadovėlių, mokymo priemonių, straipsnių dokumentų publikacijų. Šalia senųjų atsirado naujų temų: 1922 m. žemės reforma, Lietuvos ekonominiai santykiai su Anglija (pirmiausia monografija „Anglijos kapitalas ir Lietuva. 1919–1940“ (1986)), krikščionybės įvedimo ir raiškos Lietuvoje problemos, Lietuvos Taryba, Paryžiaus taikos konferencija, žymios ir reikšmingos tarpukario Lietuvos gyvenimui politinės asmenybės (E. Galvanauskas, D. Zaunius, J. Purickis, S. Lozoraitis). Akivaizdus proveržis įvyko Nepriklausomybės atkūrimo metais. Ypač jau atsisveikinus su universitetu 1994 m., atsiradus daugiau laiko ir galimybių koncentruotis tyrimams. „Pasipylė“ ne tik straipsniai, publikacijos, svarbūs kolektyviniai darbai („Lietuvos užsienio reikalų ministrai, 1918–1940“ (1999)), bet ir monografijos: „Lietuva Paryžiuje 1919 metais“ (1999); „Juozas Purickis-Vygandas“ (kartu su marčia J. Žeimantiene) (2003); „Lietuvos atstovai Rusijos valstybės Dūmoje 1906–1917 metais“ (2006). Šiuo laikotarpiu ji buvo aktyvi darbų recenzentė. Be jos vertinančio žvilgsnio, nuomonės, kuri visuomet buvo daugiau ar mažiau pozityvi, tačiau nenutylint, o apsvarstant, pasiginčijant, kartais nesutinkant ir prieštaraujant, remiantis stipriais argumentais, apsiėjo retas darbas, susijęs su mokslininkę dominusia tematika. Nežinau kito tokio aktyvaus recenzento tuo metu kaip Profesorė.

⁶ A. J a n u ž y t ė, Aldona Gaigalaitė. Bibliografinė rodyklė 1952–2002, A. G a i g a l a i t ė, *I save ir istoriją pažvelgus*, p. 245–285.

Kaip profesionali istorikė suprato poreikį palikti atsiminimus apie save, savo artimuosius, pažįstamus, kolegas, ir istorinių tyrimų specifiką sovietinės okupacijos laikotarpiu⁷. Čia irgi nedaug kas gali su ja varžytis. Svarbu tai, kad jos atsiminimai – tai ne tik įvykių, asmenybių fiksacija, bet ir analizė bei vertinimas. Juose nesigynė „marksistinės istorikės“ etiketės, tačiau turėjo paaiškinimą (bet ne pasiaiškinimą), kokia, kodėl ir kur: „Naudojome faktų daug, bet jie buvo pajungti konjunktūrinėms problemoms. Tiems klausimams, kuriuos tyrinėti vertė marksistinis-lenininis požiūris į istoriją ir jo vertinimai. [...] Palikome gana išsamiais faktais pagrįstą ir marksistiniais teiginiais pajungtą tų vadinamųjų išnaudotojiškų klasių istoriją [...]. Ištirinėta tapo valstietija [...], valstietijos padėtis bei pasipriešinimas susiklosčiusiems naujiems santykiams XIX ir XX amžiais [...], deja, kultūros istorija, kaip visa pilietinė istorija, liko nuasmeninta. [...] Manoji karta negalėjo ir nedrįso rašyti atvirai ir objektyviai apie Lietuvos ir senosios Rusios, vėliau Rusijos valstybės tarpvalstybinius santykius...“⁸

Apibendrinamas Profesorės tyrimus, drįsčiau priskirti juos anksčiau Egidijaus Aleksandravičiaus įvardyti pozityvistinės krypties aplinkai⁹, kuriai sovietmečiu pradžią davė Konstantinas Jablonskis, o vystė jo mokiniai M. Jučas, V. Merkys, L. Mulevičius, R. Jassas ir kt. Šių mokslininkų pozityvistinės nuostatos, ypatingas dėmesys šaltiniams nebuvo svetimas ir A. Gaigalaitei. Žinant jos tvirtumą, tiesumą, kitaip ir negalėjo būti, nes kartu su jais brendo ir reiškėsi kaip mokslininkė, buvo tos pačios istorikų kartos dalis, netgi, sakyčiau, priklausė tos kartos elitui šalia paminėtųjų.

O dėl „slaptos romantikės“ ir „romantizmo“ geriau nei pati Profesorė niekas nepaaiškina: „Mes gyvenę ir dirbę okupacijų sąlygomis, [...] visomis savo prigimtinėmis galiomis siekėme atsisipirti internacionalizmui ir universalizmui.[...] Mes tikrai buvome, [...], baltofilai iki kaulų smegenų, nors apie tai nesistengėme garsiai kalbėti. Be to, baltofilai ne tik ta prasme, kuria tą terminą naudoja A. Bumblauskas, bet daug platesne, ką jis priskiria romantikams. Romantizmas – taip pat tarptautinis reiškinys, tik kiekvienoje šalyje turėjęs tautinį atspalvį. Ir, matyt, niekas manosios kartos neperauklės. Liksime savo tautinio mentaliteto rėmuose ir savo krašto dabar jau atvirais patriotais.“¹⁰

Profesorę prisiminsime kaip sektingą Lietuvos istorijos tyrinėtojų pavyzdį. Jos gyvenimu galima remtis aiškinant, kodėl istorinė mintis sovietmečiu, nors ir gniuždoma, stingdoma, išliko gyva bei toliau padeda plėtoti istorijos tyrimus.

Rimantas M i k n y s

⁷ A. G a i g a l a i t ė, *Apie Tėvą: atsiminimai*, Vilnius, 2000, 167 p.; A. G a i g a l a i t ė, *Mūsų karo meto mokytojai*, Vilnius, 2000, 390 p.; A. G a i g a l a i t ė, *Į save ir istoriją pažvelgus: atsiminimai*.

⁸ A. G a i g a l a i t ė, *Į save ir istoriją pažvelgus*, p. 240–241.

⁹ E. A l e k s a n d r a v i č i u s, Paklusęs fakto tiesai: Istoriko Vytauto Merkio istorija, *Praeities baruose. Skiriama akademikui Vytautui Merkiui 70-ies metų jubiliejaus proga. Straipsnių rinkinys*, Vilnius, 1999, p. 12–14.

¹⁰ Ten pat, p. 158.

Algimantas Miškinis
E. Butkevičiaus nuotr.

ALGIMANTAS MIŠKINIS (1929 06 25–2015 10 10)

Dar taip neseniai minėjome akademiko, architekto Algimanto Miškinio 75-metį, po kurio nepastebimai prabėgo dešimtmetis, sklaidant naujus profesoriaus darbus, vis laukiant pasirodant naujų... Tačiau žmogaus gyvenime dešimtmečių yra tiek, kiek skirta, tad tenka susitaikyti su tuo, jog naujų kūrinių nebebus...

Algimantas Miškinis buvo mokslininkas, Lietuvos mokslų akademijos narys emeritas, kolekcionierius, kaip pats rašė, neturėjęs laisvalaikio¹. Jis visą savo gyvenimą aktyviai veikė: jaunystėje – kad išsilaikytų pats ir šeima, paskui – kad nebūtų sunaikintas tautos palikimas, kad atskleistų ir perduotų kitiems to paveldo vertybes. Pagrindinius gyvenimo ir veiklos faktus, kovą su gyvenimo negerovėmis ir trukdžiais, siekimą papasakoti apie tam tikrus gyvenimo epizodus taip, kaip buvo iš tikrųjų, akademikas išdėstė trijų dalių prisiminimų knygoje „Kas dar nebuvo parašyta...“, beje, išleistoje savo lėšomis.

Nuo 1954 m. A. Miškinis parašė ir išspausdino apie pusantro tūkstančio straipsnių periodikoje, enciklopedijose, kolektyviniuose leidiniuose, atskirų knygų ir kolekcijų katalogų. Lietuvoje pradėjęs rūpintis urbanistikos paveldu, 1969 m. sudarytas saugotinių miestelių sąrašas. Tada Paminklų konservavimo institute ir Lietuvos statybos ir architektūros mokslinio tyrimo institute (kuriame dirbo A. Miškinis) pradėti išsamesni tyrimai. A. Miškinio rūpesčiu pradėti leisti „Lietuvos TSR urbanistikos paminklai“, kuriuose aprašyti 39 objektai. Galima sakyti, kad daugumą straipsnių parašė pats Algimantas. Prsidėjęs Sąjūdžiui, Sovietų Sąjungos griūčiai, Nepriklausomybės atkūrimui, liko mažiau

¹ *Asmenybės. 1990–2015 m. Lietuvos pasiekimai*, d. 2, Kaunas, 2015, p. 782–783.

laiko urbanistikai, nes visur reikėjo dalyvauti. Atkūrusioje nepriklausomybę Lietuvoje nebereikėjo savicenzūros, nebebuvo ideologinių trukdžių, tad viena po kitos pasipylė miestelių istoriją nagrinėjančios knygos (1994–2009 m. buvo išleistos knygos apie Kalvariją, Kudirkos Naumiestį, Marijampolę, Šakius, Žeimelį, Vaškus, Linkuvą, Rozalimą, Kauno Naujamiestį; kolekcijoms skirti leidiniai („Kauno atvirukai 1918–1940“, „Algimanto Miškinio Lietuvos dailės kolekcija“, „Mano kolekcija...“, „Lietuvos istorija atvirukuose“, „Algimanto Miškinio Rytų dailės rinkinys“, „Algimanto Miškinio Vakarų dailės kolekcijos“); išsamūs straipsniai kolektyviniuose atskiriems miestams skirtuose leidiniuose „Lietuvos architektūros istorija“, „Alytaus miesto apylinkių istorijos bruožai“, „Kauno architektūra“, „Rietavo apylinkės“, „Kražiai“, „Kultūros paminklų enciklopedija“, „Jurbarkas“ ir kt.); monografijos bendrais urbanistikos ir paveldo klausimais („Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis“, „Lietuvos urbanistika: problemos ir realijos“). A. Miškinis buvo pagrindinis kolektyvinio leidinio „Trakų miestas ir pilys“ organizatorius ir redaktorius, kaip ir daugelio kitų su miestelių istorija ar paveldu susijusių straipsnių sumanytojas, deja, ne visos idėjos dėl vienokių ar kitokių aplinkybių buvo realizuotos.

Aktyviai dalyvavo profesinėje veikloje – parengė ne vieno miestelio perspektyvinius planus, be to, Liaudies buities muziejui – miestelio koncepciją (1974–1978), Trakų istorinio nacionalinio parko projektą (su prof. V. Stausku, 1993), Šiluvos sakralinės erdvės suformavimo koncepciją (2008), rašė Lietuvos urbanistikos istoriją. Platesnį profesinės architektos veiklos vertinimą palikime tos srities specialistams – universitetų, institutų, kur jis profesoriavo, vadovavo moksliniams darbams, disertacijoms, kolegoms. Iš tiesų užtenka paminėti architektos Audriaus Karaliaus žodžius, jog „Algimantas Miškinis buvo reto darbštumo ir pasišventimo architektas, turėjęs aiškia, pagrįstą nuomonę urbanistinės plėtros klausimais ir nebijojęs tą nuomonę sakyti. Dėl to turėjo apščiai priešų, kuriems A. Miškinio architektūrinis sąžiningumas trikdė „plėtristinius žaidimus“, ir dar daugiau pasekėjų, kuriems akademiko laikysena tapo inteligentiškos, tvirtos, į visuomenės interesus orientuotos architektūrinės asmenybės etalonu. A. Miškinio erudicija ir interesų laukas stebino: urbanistikos ir architektūros istorija, meno istorija ir dailė, Rytai, filatelija ir filokartija, kultūros politika.“

2004 m. A. Miškinis Kaune ir Vilniuje surengė savo kolekcijos – XIX–XX a. pirmosios pusės dailės kūrinių, daugiausia lietuvių autorių, – parodas, dėjo nemažai pastangų ieškodamas, kur galėtų kolekciją eksponuoti ir padaryti prieinamą visuomenei, kas galėtų ją ateityje globoti.

Vis dėlto svarbiausiu akad. A. Miškinio darbu reikėtų laikyti visą gyvenimą kauptos medžiagos apie Lietuvos miestų ir miestelių istoriją išleidimą 6 didžiuliais tomis „Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės“. Juose buvo apibendrinta tai, kas buvo surasta archyvuose, spaudoje, naujausiuose archeologiniuose tyrimuose). Tomuose supažindina-

ma su Užnemunės, Rytų Lietuvos, Vakarų Lietuvos, Vidurio Lietuvos miestų ir miestelių urbanistika, paveldu, vertybėmis. Autorius rengė dar vieną tomą apie centrinės Žemaitijos miestus ir miestelius, deja, nepavykus surasti rėmėjų, jis jo išleisti nebeįstengė. Tirdamas miestų ir miestelių, kaip paveldo objektų, istoriją autorius ne vienerius metus praleido archyvuose, tad jo darbai visada paremti šaltiniais, rasta ikonografinė medžiaga. Tai, ką atradavo, stengdavosi skelbti straipsniuose ir knygose. Jis buvo įsitikinęs, kad reikia paskelbti tai, kas jau žinoma, ir kad tai nėra paskutinis neginčijamas žodis, vėliau juk atsiras nauji tyrėjai, suras daugiau šaltinių, patikslins faktus, rašys iš naujo...

Už profesinę ir visuomeninę veiklą A. Miškinis apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino V laipsnio ordinu (1999), Lietuvos architektų sąjungos Architektūros riterio aukso ordinu (2001), Kauno miesto 1-ojo laipsnio Santakos garbės ženklu, jam suteiktas Kauno miesto „Širdies riterio“ vardas, 2007 m. paskirta Lietuvos mokslo premija.

Peržvelgdami jo palikimą, galime tik stebėtis, kad tiek daug gali padaryti vienas kryptingai veikiantis žmogus. Neabejojame, kad Algimanto Miškinio miestelių tyrimų medžiaga, paskelbta didžiuliuose tomuose, enciklopediniuose leidiniuose, nužymėtos amžių bėgyje susiklosčiusio urbanistinio paveldo išsaugojimo gairės, į muziejus patekusios jo surinktos dailės kūrinių ir atvirukų kolekcijos pravers ne vienai urbanistikos, dailės ir Lietuvos istorijos mokslininkų kartai.

Algirdas Antanas Baliulis